

Dr. Bendzsel Miklós

VÉDJEGY ÉS VERSENYKÉPESSÉG*

I. Bevezetés

Mindenekelőtt köszönetet szeretnék mondani e konferencia két társrendezőjének, a Magyar Védjegy Egyesületnek, valamint a Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesületnek, amiért felkarolták hivatalunk kezdeményezését, és partnereinkké szegődtek abban, hogy méltó módon emlékezzünk meg védjegy törvényünk hatálybalépésének tizedik évfordulójáról. E konferencia megszervezésében is ugyanaz a jó szellemű és hatékony együttműködés jellemezte kapcsolatunkat, mint bő egy évtizede, a védjegy törvény előkészítése során.

Köszönettel tartozom továbbá jeles előadóinknak is azért, hogy felkérésünknek eleget tettek, hozzájárulva e rendezvény szakmai színvonalának emeléséhez.

Külön öröömre szolgál, hogy ilyen szép számban gyűltünk össze. Amikor védjegy törvényünk első évtizedéről emlékezünk meg, úgy vélem, van okunk a büszkeségre és az ünneplésre, és jó látni, hogy legalább e jeles alkalmakkor megmutatkozik az a szakmai összetartás és összetartozás, amelyre oly nagy szükségünk van a mai időkben.

II. A védjegy törvény és a gazdasági verseny

Ha egyetlen mondatban kellene jellemeznem védjegy törvényünk – azaz a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (Vt.) – jelentőségét, az a következőképpen szólna: a védjegy jogintézményét a gazdasági verseny szolgálatába állította. Azzal, hogy a védjegy oltalmat versenyesszövként szabályozta, a Vt. egyidejűleg tért vissza a hazai jogi hagyományhoz, és élesztette fel védjegy jogunk európai kötődéseit.

Már első magyar védjegy törvényünk, az 1890. évi II. törvény is a verseny feltételeként, illetve a versenyben „bevethető” jogi eszközként fogta fel a védjegyet és oltalmát. Védjegy jogunkat az azt követő évtizedekben a kereskedelmi jog részének, a tisztességtelen üzleti magatartást szankcionáló jogi szabályozással összefüggő jogterületnek tekintették. A védjegy oltalmat „védőeszközként” kezelték, amely a vállalkozást árui, illetve árujelzői utánzásától és a versenytársak egyéb tisztességtelen praktikáitól óvja meg. Ez a megközelítés csak tovább erősödött a két világháború között. A korszak vállalkozói nagyban építettek a védjegyek használatára a fogyasztókkal való kapcsolattartásban, a reklámozásban, a versenytársakhoz képest jelentkező különbségek hangsúlyozásában. E felfogás frappáns összegzésével szolgált

* A Magyar Szabadalmi Hivatal, a Magyar Védjegy Egyesület és a Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület „10 éves a védjegy törvény” című konferenciáján (Budapest, 2007. június 29.) elhangzott előadás szerkesztett változata.

Beck Salamon 1934-ben megjelent védjegyjogi monográfiája, amelynek bevezetője szerint az a munka „úgy fogja fel a védjegyjogot, hogy az része a versenyjognak.”

A védjegyoltalom értelemszerűen csupán a rendszerváltozás idején térhetett vissza a gazdasági versenyben betöltött alapvető funkcióihoz. A Vt. megalkotását az is igényelte, hogy az 1969. évi IX. törvényt még korrekciókkal és adaptációkkal sem lehetett volna alkalmassá tenni a védjegyek gazdasági szerepkörében bekövetkezett e számottevő fordulat szabályozási leképezésére.

Mindennek hú tükre a védjegystatisztika. A különböző korszakok védjegybejelentési adataiból jól kiolvasható, az egyes időszakokban volt-e gazdasági verseny, és ha igen, mennyire intenzíven hatott. Nem csoda, hogy a „Népágy” kanapék és a „Tervcipők” idejében történelmi mélypontjára zuhant a védjegybejelentések száma (1953-ban pl. összesen csupán 296 hazai és külföldi védjegy lajstromozását kérték). A verseny éledését jelezte, hogy 1980 és 1990 között tízszeresére (341-ről 3331-re) ugrott a védjegybejelentések száma. A piaccgazdaság további kiépülése pedig elvezetett a védjegyaktivitás hazai rekordjaihoz: mind a nemzeti védjegybejelentések, mind pedig a Magyarországot megjelölő nemzetközi bejelentések száma az ezredfordulón tetőzött. A 2000. évben tett 6983 nemzeti védjegybejelentés és 9017 madridi megjelölés jelenti a mai napig a csúcst a magyarországi oltalomszerzés iránti igényekben. Más kérdés, hogy az Európai Unióhoz történő csatlakozásunkkal egyetlen napon – 2004. május 1-jén – mintegy 300 ezer közösségi védjegy és védjegybejelentés hatálya terjedt ki hazánkra, és azóta is évente 60-70 ezer oltalmi igény célozza meg Magyarországot is – közösségi védjegybejelentés formájában.

Az elmúlt néhány év védjegystatisztikai adatai pedig igazolták, hogy a védjegy-bejelentési aktivitás a gazdaság konjunkturális változásainak egyik legérzékenyebb fokmérője.

A Vt. a védjegy versenyzőkként való szabályozásával védjegyjogunk európai kötődésének felélesztéséhez is hozzájárult. Ismert, hogy a Vt. az európai jogharmonizáció jegyében született meg. Eleget tett az Európai Megállapodásból következő jogközelítési kötelezettségnek, továbbá előkészítette a talajt az Európai Unióba és – azon belül – a közösségi védjegyrendszerbe való belépésünkhöz. Az Európai Megállapodás szabadkereskedelmi tartalmú társulási megállapodásként okszerűen igényelte és írta elő a magas szintű szellemi tulajdonvédelmet, az EU-csatlakozás pedig mindenekelőtt a torzításoktól mentes gazdasági versenyre épülő egységes piacba való betagozódásunkat jelentette. A védjegy gazdasági alapfunkcióit a Vt.-nek szükségképpen európai szemléletben kellett szabályoznia.

A védjegyirányelv már preambulumban utal arra, hogy a tagállamok védjegy-jogszabályainak közelítésére az egységes belső piac létrejöttére és működésére tekintettel, és annak elkerülése céljából van szükség, hogy a tagállami jogszabályok eltérései ne torzíthassák a közös piacon belüli versenyt. Szintén a preambulumban hívja fel a figyelmet a védjegyoltalom versenyjogi összefüggéseire annak leszögezésével, hogy

„... az irányelv nem zárja ki a védjegyjogon kívüli – például a tisztességtelen versenyre ... vonatkozó – tagállami jogszabályi rendelkezések védjegyekre történő alkalmazását”.

A védjegy gazdasági szerepének európai megközelítését máig legáltalában az Európai Bíróság fogalmazta meg az ún. második Hag-ügyben hozott ítéletében, a következők szerint:

„... a védjegy nem több, és nem kevesebb, mint a piaci verseny egyik alapfeltétele”;

„... a védjegyhez fűződő jogok ... a Római Szerződés által létrehozni és fenntartani kívánt zavartalan verseny rendszerének lényeges elemét képezik. E rendszerben a vállalkozásoknak módot kell adni arra, hogy fogyasztókat szerezzenek maguknak áruik és szolgáltatásaik minősége révén. Ez csak a termékek és a szolgáltatások azonosítását lehetővé tevő megkülönböztető erejű jelzések által valósítható meg. A védjegy ezt a szerepet akkor töltheti be, ha garanciát jelent arra, hogy valamennyi termék, amellyel kapcsolatban használják, csakis annak a vállalkozásnak az ellenőrzése alatt készült, amelynek az e termékek minőségéért való felelősség tulajdonítható”.

A Vt. számtalan szabálya és jogintézménye hordozza magán ennek a versenyközpontú európai szemléletnek a jegyeit.

Önmagában már az is, hogy az oltalmazhatósághoz szükséges megkülönböztetőképesség a Vt.-ben a mások áruitól vagy szolgáltatásaitól történő megkülönböztetésre való alkalmasságot jelenti, ékesen jelzi: a szabályozás eleve a verseny alapfeltételeként és pótolhatatlan eszközeként tekint a védjegyre. A deskriptív megjelölések oltalomból való kizárását az indokolja, hogy ne lehessen indokolatlan versenyelőnyhöz jutni a versenytársak ilyen megjelölések használatától való eltiltásával. A viszonylagos kizáró okok szabályozása nem más, mint a versenytársak árujelzői közötti konfliktusok feloldásának cizellált rendje; ezen belül a jó hírű védjegyek fokozott védelme mögött nyilvánvalóan versenypolitikai, sőt, versenyjogi megfontolások is meghúzódhatnak. A védjegyoltalom a Vt. szerint is a gazdasági tevékenység körében és védjegyként történő megjelölés-használatra ad jogi monopóliumot, amely alól – egyebek mellett – az üzleti tisztesség követelményeit betartó személyek javára enged kivételt (a 15. §-ban). A használati kényszer és a belenyugvás szabályai is a védjegy versenyesszövként való felfogását tükrözik: nem jár oltalom annak, aki huzamosan elmulasztja a védjegy versenyesszövként történő alkalmazását, azaz tényleges, komoly használatát; és nem hivatkozhat védjegyre az, aki jogainak érvényesítése nélkül, hosszabb ideig eltűri versenytársainak az oltalomba ütköző magatartását. A védjegybitorlás jogkövetkezményeinek az EU jogérvényesítési irányelvvel összehangolt szabályai pedig éppen azt célozzák, hogy a védjegyoltalomból folyó jogokat megsértő vállalkozások, illetve áruik és szolgáltatásaik mielőbb, késedelem nélkül kikapcsolhatók legyenek a versenyből, és ne juthassanak jogsértő cselekményeikkel méltánytalan versenyelőnyökhöz a védjegy tulajdonossal szemben.

A védjegy versenyesszövként való felfogását a Vt. 2003. évi novellája teljesítette ki azzal, hogy – az EU-csatlakozáshoz szükséges változtatások mellett – bevezette a felszólalást a védjegy lajstromozására irányuló eljárásba. Tanulságos, ha ehhez fellepünk az említett (a 2003. évi CII. törvénnyel elvégzett) Vt.-módosítás miniszteri indokolásának idevágó részeit, amelyekből kiviláglik: a felszólalás bevezetését – egyebek mellett – a gazdasági versenyhez

kötődő szempontok, illetve az európai szemlélethez való igazodással kapcsolatos megfontolások is indokolták. Íme az idézetek:

„Az ún. feltétlen kizáró okok érvényesítéséhez közérdek fűződik; az tehát az állam iparjogvédelmi hatóságának feladata. A viszonylagos kizáró okot képező védjegy- és más magánjogi jogosultságoknak a későbbi védjegybejelentéssel szemben történő érvényesítése viszont az érintett jogosultakra tartozik. ... A felszólalás a védjegy-lajstromozási eljárásban a korábbi jog jogosultjának önrendelkezési szabadságát biztosítja, hiszen a felszólalási rendszerben a korábbi védjegy- vagy más magánjogi jogosultságon alapuló viszonylagos kizáró okot az iparjogvédelmi hatóság csupán az érintett jogosult erre irányuló kérelme, azaz felszólalása alapján veszi figyelembe.”

„A védjegyoltalmat a hazai vállalkozások nagy és egyre növekvő mértékben igénylik. Ismert számukra a védjegy jelentősége, rendeltetése a piacgazdaságban. ... A magyar vállalkozások [tehát] immár érettek arra, hogy védjegyjogaik felett saját maguk örködjének az állam iparjogvédelmi hatósága helyett.”

S végül:

„A közösségi védjegyrendszer hazánkra való kiterjedése is a felszólalás bevezetése mellett szól. Egyenlőtlen – a hazai vállalkozások számára hátrányos – helyzetet eredményez ugyanis az MSZH előtti és a közösségi védjegyhatóság előtt folyó lajstromozási eljárás különbözősége. A viszonylagos kizáró okokra is kiterjedő teljes ex officio vizsgálatnak a magyar jogban való fenntartása ugyanis azt eredményezné, hogy a közösségi védjegyeket mint korábbi jogokat az MSZH a nála tett – többnyire hazai vállalkozásoktól származó – védjegybejelentésekkel szemben a bejelentő költségén érvényesítené, és ezzel megtakarítaná a közösségi védjegy jogosultja számára a felszólalással összefüggő költségeket, miközben az MSZH-nál lajstromozott védjegyek jogosultjainak a közösségi védjegyhatóság előtt minden esetben fel kell szólalniuk annak érdekében, hogy jogaikat a későbbi közösségi védjegybejelentéssel szemben érvényesíthessék. A Vt.-nek a felszólalást bevezető módosítása enyhítheti ezt az egyenlőtleniséget, és kiigazíthatja a költségeknek az ebből eredő, a hazai bejelentők számára kedvezőtlen eloszlását.”

Az MSZH-nál előterjesztett felszólalások viszonylag magas és egyre emelkedő száma igazolni látszik, hogy ez a jogintézmény jól igazodik a védjegy gazdasági szerepéhez és a versenytársak árjelzői közötti konfliktusok rendezésének megfelelő eljárási keretét teremti meg. Ehhez csupán egyetlen adat: a 2007 első négy hónapjában a nemzeti védjegybejelentésekkel szemben benyújtott 152 felszólalás máris meghaladta a tavalyi teljes évi mennyiséget (146).

III. Védjegyekkel a versenyképesség szolgálatában – kitekintés

A szellemi tulajdon védelme világszerte a versenyképesség egyik központi kérdésévé vált. Különösen igaz ez az Európai Unióra és annak sokat emlegetett, de kevésbé teljesített „Liszaboni Stratégiájára”. Magyarországon a kormány tavaly elfogadott programja a rend-

szerváltozás óta első ízben jelölte meg a szellemi tulajdon védelmét a gazdasági környezet kulcsfontosságú elemeként. A szellemi tulajdon versenyképességi kérdésként történő gazdaságpolitikai felfogása természetesen teljes mértékben illeszkedik a védjegyek versenyközpontú európai szemléletéhez.

A Magyar Szabadalmi Hivatal az elmúlt időszakban hatósági és szolgáltató tevékenységét minden eddiginél jobban a versenyképesség szolgálatába állította, összhangban középtávú stratégiájával, amelynek egyik fő iránya a minőségi szolgáltatóhivatali jelleg kiépítése és megerősítése. Engedjék meg, hogy az említett célokat szolgáló néhány intézkedésünkről – a teljesség igénye nélkül – külön is megemlékezzem:

– A Vt. 2003. évi novellájával bevezetett újdonság, hogy 2004 májusa óta kérheti valamely védjegy jogosultja (vagy bejegyzett használója) az MSZH-tól azt a monitoringszolgáltatást, amellyel kiszűrheti a védjegyével ütköző későbbi bejelentéseket.

– Elsősorban a külföldi oltalomszerzést megkönnyítve, illetve annak esélyeit javítva segíti elő vállalkozásaink versenyképességét a gyorsított eljárás – szintén 2004 májusa óta élő – lehetősége. Népszerűségét mutatja, hogy tavaly 193 védjegybejelentéssel kapcsolatban kérték a lajstromozási eljárás gyorsított lefolytatását. 2006 eleje óta a törlési eljárás gyorsított lefolytatását is lehet kérni, ha a védjegy bitorlása miatt pert indítottak, és ezt igazolják.

– A törvénymódosításokon kívül is komoly erőfeszítéseket tettünk a védjegyügyek átfutási idejének csökkentésére. Nyilvánvaló, hogy az éleződő és gyorsuló gazdasági versenyben a vállalkozásoknak elemi érdekük fűződik védjegyeik mielőbbi lajstromozásához. Erre figyelemmel – számos intézkedéssel – az elmúlt évben több hónappal csökkentettük mind a meghirdetésig, mind a lajstromozásig terjedő átfutási időt. A tapasztalatokból merítve az eljárás további gyorsítását tervezzük; ha szükséges, a Vt. újabb módosításával is.

– Ettől az évtől kezdődően elektronikus úton is be lehet nyújtani védjegybejelentést az MSZH-nál. Hamarosan pedig ez az út megnyílik a megújítási kérelmek előtt is.

– 2006 júliusa óta gazdagítja a hivatal szolgáltatási palettáját az ún. előzetes védjegyszűrés. Hamarosan újabb védjegykutatói szolgáltatással állunk elő. Nem kizárt, hogy a védjegykutató terén regionális együttműködés is kialakul, amelybe az MSZH is bekapcsolódhat.

– Ügyfeleink elégedettségét immár hónapok óta a honlapunkon keresztül is mérjük. Megkezdjük a minőségirányítási rendszer bevezetését a védjegyhatósági területen is.

– Ez év május 1-jével az MSZH törvényben előírt szolgáltatói feladatköre kiegészült a szellemivagyon-értékelés módszertanának kidolgozásával. Az is alapvető versenyképességi kérdés, hogy megbízható és széles körben elfogadott módszerek álljanak vállalkozásaink rendelkezésére szellemivagyon-elemeik – köztük védjegyeik – valós értékének megállapításához.

Hasonló felfogás vezérli a hivatal vezetését a jogszabályok és a kormányzati döntések előkészítésében, valamint a nemzetközi és európai fórumokon kifejtett munkában. Remélem, nem tekintik a türelmükkel való visszaélésnek, ha felhozok erre egy-egy példát.

Magyarország az EU tagállamai közül elsőként ültette át nemzeti jogszabályaiba az ún. jogérvényesítési irányelvet. Nyilvánvaló azonban, hogy a megfelelő jogszabályi környezet kiépítése csupán szükséges, de nem elégséges feltétele a hamisítás, azaz a szellemi tulajdonjogok üzletszerű megsértése elleni hatékony fellépésnek. Elengedhetetlen az is, hogy ez a fellépés az összes érintett szervezet összefogásán és koordinált tevékenységén alapuljon, és átfogó stratégiát kövessen. Ennek biztosítása érdekében kezdeményeztem – az IRM és a GKM támogatásával – a Kormányánál a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület létrehozását és a hamisítás elleni nemzeti stratégia kidolgozását. E testület és az általa kidolgozandó stratégia sikere nagyban hozzájárulhat nemzetgazdaságunk versenyképességének javításához. Az iparjogvédelmi oltalom tárgyai közül a védjegyek utánozhatók a legkönnyebben és a legkisebb ráfordítással. Magától értetődik ezért, hogy mind a stratégia, mind a jövőbeni testület működésének fókuszában áll majd a védjegybitorlás, a hamis termékek visszaszorítása a hazai piacról.

A másik példa, amivel szeretnék előhozakodni, a közösségi védjegyrendszer és azon belül a közösségi védjegyhatóság, azaz a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (BPHH) díjpolitikájának jövőjéről az EU erre hivatott fórumain lefolytatott ún. stratégiai vita. E stratégiai vitában a magyar delegáció fellépése is hozzájárult a következő alapelvek felelevenítéséhez, illetve rögzítéséhez:

– A közösségi és a tagállami védjegyrendszer viszonyát a harmonikus és egyenrangúságra épülő együttélés, illetve együttműködés határozza meg. Ennek az a rendeltetése, hogy a vállalkozások számára a valós üzleti igényeikhez igazodó, különböző oltalomszerzési és jogérvényesítési opciókat kínáljon fel. Sem a BPHH díjpolitikája, sem pedig a tagállami iparjogvédelmi hatóságokkal való együttműködése nem alakítható úgy, hogy az említett opciók közötti egyensúly indokolatlanul a nemzeti oltalom rovására és a közösségi javára tolódjon el.

– A BPHH eljárási díjainak megállapítása nem kezelhető pusztán költségvetési kérdés-ként. A díjváltozások hatásainak felmérése nem szűkíthető a BPHH költségvetésére és a bejelentők költségeire. Figyelembe kell venni azt is, hogy a BPHH díjai egyben a 27 tagállamra kiterjedő közösségi védjegyoltalom – az EU egységes piacán legalább tíz évig élvezhető kizárólagos használati jog, vagyis monopóliumhelyzet – ellenértékét is jelentik. Vizsgálni kell tehát azt is, hogy a közösségi védjegyek további szaporítása és „olcsóbbítása” miként hat a belső piacon folyó versenyre, a főként a nemzeti oltalomban érdekelt kis- és középvállalkozások oltalomszerzési és jogérvényesítési esélyeire. Nem nélkülözhető azoknak a hatásoknak a felmérése sem, amelyek a BPHH díjainak csökkentése és a közösségi védjegybejelentések és védjegyek ebből adódó további szaporodása folytán a nemzeti védjegybejelentőket és -jogosultakat érnék.

– A jelenlegi joggyakorlat szerint elég egyetlen tagállamban való használatot igazolni ahhoz, hogy a közösségi védjegy jogosultja eleget tegyen a védjegy Európai Közösségben történő használatát megkövetelő szabálynak, illetve el tudja hárítani a használat elmulasztásá-

hoz fűződő jogkövetkezményeket. E joggyakorlat is felülvizsgálatra szorul, mint ahogy látni kell: a BPHH bejelentési, lajstromozási és megújítási díjainak minden további csökkentése tovább gyarapítja a nem vagy csupán egy-két tagállamban használt közösségi védjegyek számát az EU egységes piacán.

– Mindezekre tekintettel a BPHH díjpolitikájának alakítását nem lehet kivenni a tagállamok kezéből, és azt nem lehet az Európai Bizottság és a BPHH korlátlan befolyását biztosító automatizmusokra hagyni.

IV. Befejezés: „Branding Hungary”

Előadásomat, ha megengedik, azzal szeretném zárni, hogy még egy elképzelésünket Önök elé tárom. Ennek távoli, de talán nem erőltetett apropóját az adja, hogy a Vt. a védjegyek mellett a földrajzi árujelzők oltalmát is szabályozza. Ennek kapcsán felidézhetőnek Önök előtt azok az erőfeszítések, amelyeket az elmúlt évtizedben a többi kormányzati szervvel együtt az MSZH tett a patinás és értékes magyar földrajzi árujelzők nemzetközi és európai uniós védelmének elismertetéséért vagy éppen kikényszerítéséért. A példák sora a TRIPS-megállapodásban előirányzott nemzetközi lajstrom kiépítéséről folyó tárgyalásoktól az Európai Unió egyes termékekre kiterjedő közösségi oltalmi rendszerébe való beilleszkedésünkön át az Európai Bíróság előtt megnyert első ügyünkig, azaz a tokaji bor olaszországi védelmének kicsikarásáig terjedhetne. A földrajzi árujelzők is fontosak, sőt, meghatározó jelentőségűek abban, amit e rendhagyó zárszóban szorgalmazni kívánok. Az árujelzők – legyenek védjegyek vagy földrajzi árujelzők – az imázs kialakításához elengedhetetlenek. Nemcsak vállalatoknak, hanem egy országnak vagy egy nemzetnek is lehet imázsa – főként a külvilág előtt. Ezt az imázst még ki kell építenünk.

A modern, sikeres Magyarország iránti igény parancsolóan veti fel szellemi potenciálunk és történeti-kulturális örökségünk hatékonyabb kiaknázásának óhaját. Az új magyar tudományos eredményekkel, a földrajzi árujelzőkkel óvandó hungarikumainkkal, a kimagasló kulturális kincseinkkel és egyedi művészi hagyományainkkal fémjelezhető országgép szellemitulajdon-védelmi menedzselés után kiált. Beszédes osztrák, skandináv, ír és mediterrán példák szólnak arról, hogy nekünk is szükségünk van a magunk „Branding Hungary” programjára. Hinnünk kell abban, hogy ez a portéka kelendő még a világkereskedelem és az európai piac sokszínű és mégis uniformizálódó forgatagában.

Amikor ilyen feladatoknak gyűrűközünk neki – bízom benne, hogy erőinket egyesítve –, biztos támaszra és elrugaszkodási pontra találhatunk az olyan kodifikációs teljesítményekben, mint amilyen az éppen tíz éve hatályba lépett védjegy törvényünk volt (és maradt).

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!